

Hjälpmedelsinstitutet

”I vilken utsträckning tas kognitiva hjälpmedel upp i olika utbildningar?”

Resultat från en kombinerad kvantitativ/kvalitativ studie

2009-09-30

Ewa Hedberg

Beatrice Lundblad

Visus

Visus Market Research AB

Åsögatan 119, 116 24 Stockholm, visus@visusab.se, www.visusab.se, 08-642 34 00, fax 08-642 81 00, orgnr 556606-8085

Kort bakgrund och syfte

- Regeringen har beslutat att ge Hjälpmedelsinstitutet (HI) i uppdrag att utveckla och informera om bra hjälpmedel för människor med psykiska funktionsnedsättningar
- Mot bakgrund av ovanstående har Hjälpmedelsinstitutet låtit undersöka i vilken utsträckning och på vilket sätt olika utbildningar tar upp **kognitiva hjälpmedel** för personer med psykiska funktionsnedsättningar då kännedom och kunskap om dessa är en förutsättning för att tillgång till hjälpmedlen ska prioriteras
- **Syftet** med undersökningen är att:
 - Få en kartläggning av om hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar (kognitiva hjälpmedel) tas upp i olika utbildningar
 - Få en kartläggning av hur hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar (kognitiva hjälpmedel) tas upp i olika utbildningar

Övergripande frågeställningar

- I vilken utsträckning har lärarna kunskap om kognitiva hjälpmedel?
- I vilken utsträckning tas kognitiva hjälpmedel upp i undervisningen?
- Hur får elever/studenter kunskap om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar?
- Vilket behov av fortbildning avseende kognitiva hjälpmedel finns bland lärarna?
- Har man erbjudits någon form av fortutbildning eller att ta del av information om kognitiva hjälpmedel? (seminarier, gå och lyssna på föredrag etc)

Metod och genomförande

■ Målgrupp

- Samtliga lärare och externa medverkande, vid samtliga **arbetsterapeututbildningar** i Sverige, som i sin undervisning berör rehabilitering avseende psykisk funktionsnedsättning
- Samtliga lärare vid **omvårdnadsprogrammen med psykiatriinriktning**, som i sin undervisning berör rehabilitering avseende psykisk funktionsnedsättning, inom följande kommuner:
 - Umeå
 - Lycksele
 - Västerås
 - Sala
 - Jönköping
 - Aneby

■ Definition av bruttourval

Via telefonkontakter med rektorer eller kursansvariga vid samtliga aktuella utbildningar erhöles ett bruttourval om 52 personer. 10 personer föll bort på grund av att de ej var relevanta för undersökningen:

- 6 lärare och externa medverkande berör inte rehabilitering avseende psykisk funktionsnedsättning i sin undervisning
- 4 personer är verksamma vid 2 nystartade gymnasieskolor som vid tidpunkten för fältarbetet ännu inte planerat psykiatriundervisningen

Mot denna bakgrund utgör den relevanta **totalpopulationen** 42 personer.

Metod och genomförande

■ Bortfall

3 personer föll bort på grund av de inte var nåbara efter 30 kontaktförsök

■ Fältarbete

Totalt genomfördes **39 strukturerade telefonintervjuer** med flera öppna frågor för att ge respondenterna möjlighet att själva formulera sig kring ämnet och för att kunna ställa följdfrågor

- Intervjutid 20-50 minuter
- Svarsfrekvens 93%
- Intervjuerna genomfördes under perioden 18/8 -15/9 2009

Urval

- **Arbetsterapeututbildningar, (AT utb)**
 - Lärare 26% (10 pers)
 - Externa medverkande 28% (11 pers)

- **Omvårdnadsprogrammet, gymnasium**
 - Lärare 23% (9 pers)

- **Omvårdnadsprogrammet, vuxenutbildning (Komvux)**
 - Lärare 21% (8 pers)
 - Externa medverkande 3% (1 pers)

Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet	3 pers
Karolinska Institutet, Stockholm**	1 pers
Umeå universitet	5 pers
Linköpings universitet	3 pers
Lunds universitet**	1 pers
Luleå tekniska universitet	2 pers
Örebro universitet	4 pers
Hälsö högskolan i Jönköping	2 pers

Umeå	2 pers
Lycksele	2 pers*
Västerås	2 pers
Sala	0 pers
Jönköping	2 pers
Aneby	1 pers

Umeå	1 pers
Lycksele	2 pers*
Västerås	2 pers
Sala	2 pers
Jönköping	3 pers
Aneby	0 pers

* Samma personer som undervisar på ungdoms- och vuxengymnasiet

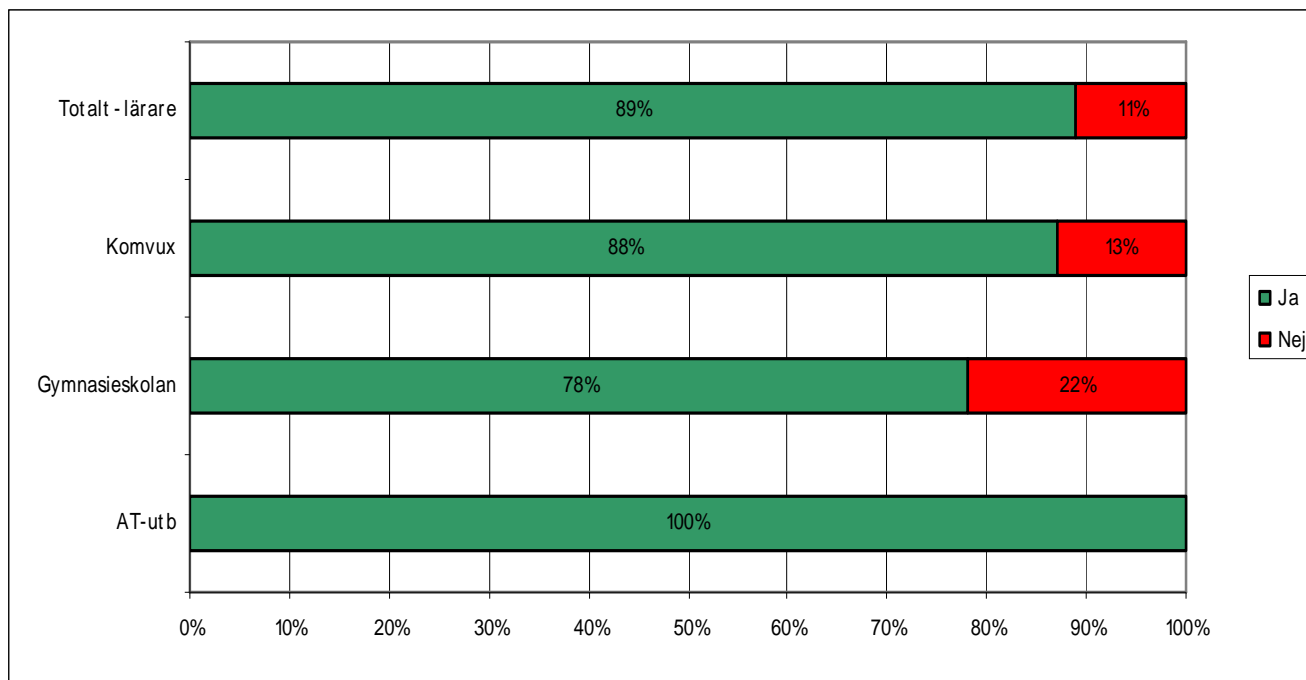
**I totalurvalet för Stockholm och Lund ingår endast externa medverkande

Resultat

Kognitiva hjälpmedel berörs i undervisningen

Fråga 1. Får eleverna/studenterna någon kunskap/utbildning om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar? (Bas 27 lärare)

- Majoriteten av lärarna berör kognitiva hjälpmedel i undervisningen
 - Samtliga lärare vid arbetsterapeututbildningarna berör kognitiva hjälpmedel
 - Lärarna på komvux berör kognitiva hjälpmedel i högre utsträckning än lärarna på gymnasieskolan

Stora skillnader mellan utbildningarna

*Fråga 1. Får eleverna/studenterna någon kunskap/utbildning om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar?
(Bas 27 lärare)*

- **Arbetsterapeututbildningen** utbildar i "kognitiva hjälpmedel". De tar t ex upp:
 - Grunderna avseende kognition och alternativ kommunikation
 - Kognitiva hjälpmedel på en grundläggande nivå. T ex juridiska aspekter, förskrivningsprocessen samt arrangerar studiebesök

- **Omvårdnadsprogrammet** "touchar" kognitiva hjälpmedel:
 - Avser att ge eleverna en bred utbildning inom omvårdnad och anser att eleverna får skaffa sig specifik kunskap i arbetslivet
 - När psykisk funktionsnedsättning tas upp fokuserar lärarna på aspekter som t ex:
 - Bemötande
 - Kommunikation
 - Det fria samtalet
 - Kognitiv terapi
 - Psykodynamisk terapi
 - Flera lärare vid omvårdnadsprogrammet ger i intervjuerna intryck av att vara obekanta med begreppet "kognitiva hjälpmedel"

De som ej tar upp kognitiva hjälpmedel i undervisningen

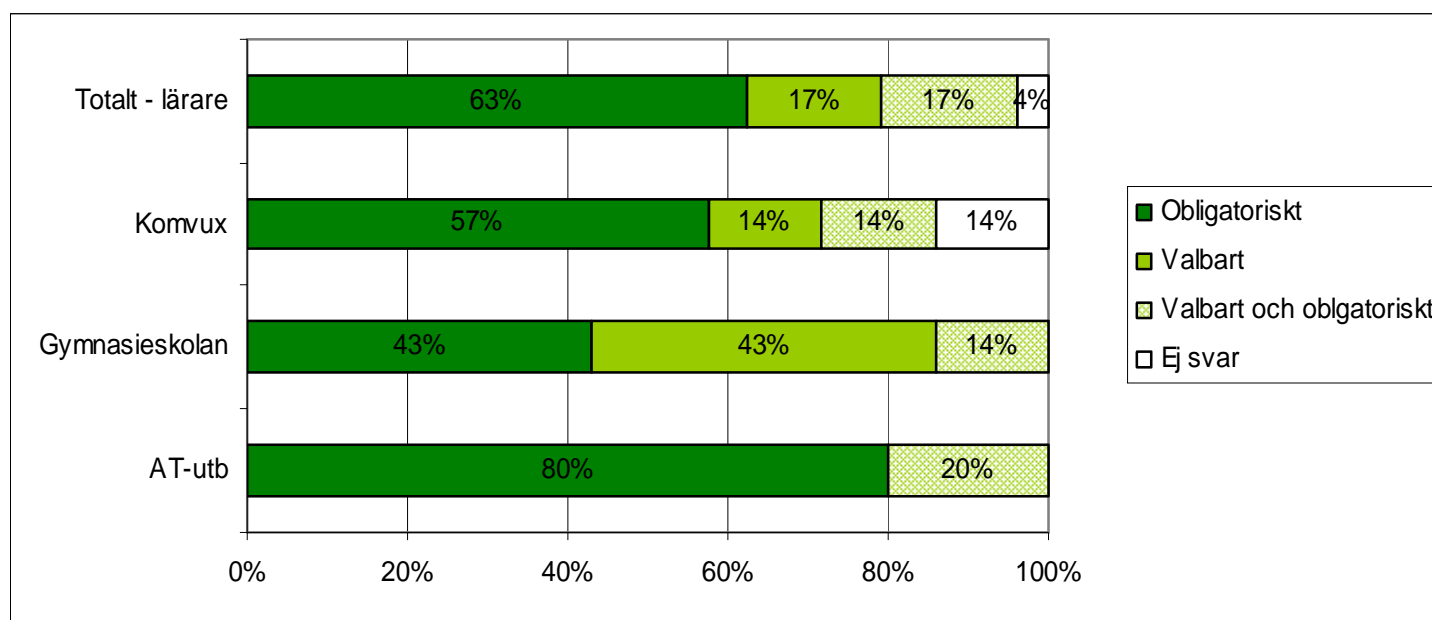
Fråga 1. Får eleverna/studenterna någon kunskap/utbildning om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar? (Bas 27 lärare)

- 3 lärare på **omvårdnadsprogrammet**, vars undervisning berör rehabilitering avseende psykisk funktionsnedsättning, menar att eleverna inte får någon kunskap avseende kognitiva hjälpmedel. De relaterar till:
 - Saknar själv kännedom om kognitiva hjälpmedel
 - Utrymme saknas i kursplanen
 - Tror inte att läromedlen tar upp kognitiva hjälpmedel
 - Eventuellt kan eleverna komma i kontakt med kognitiva hjälpmedel under praktikperioden

I regel är kursavsnitten som berör kognitiva hjälpmedel obligatoriska

Fråga 2. Är detta kursavsnitt valbart eller obligatoriskt? (Bas 24 lärare som berör kognitiva hjälpmedel)

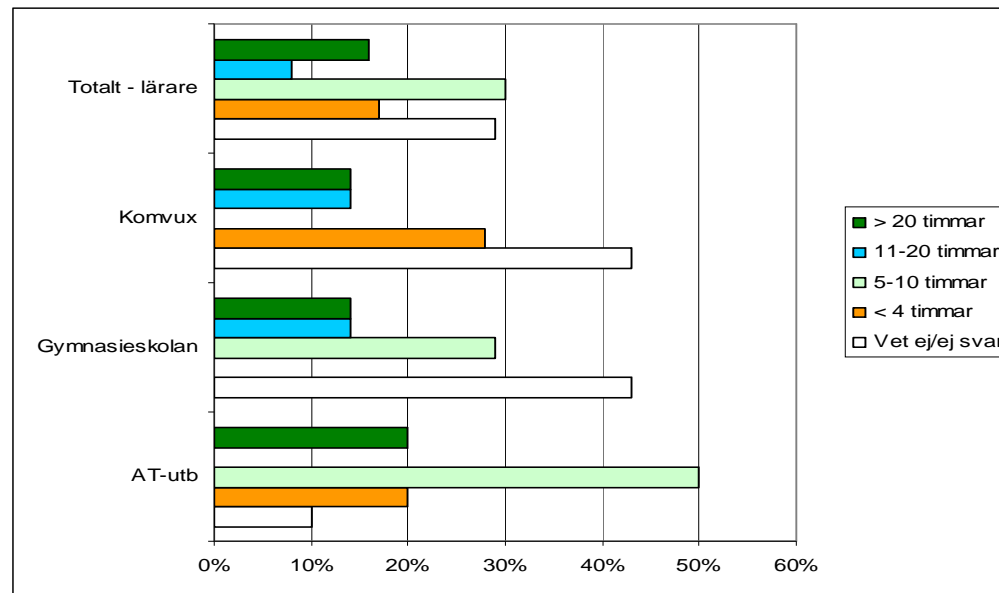
- Kursavsnitten är i högre utsträckning obligatoriska på arbetsterapeututbildningen
- På omvårdnadsprogrammet är i regel kursavsnittet valbart

Stora svårigheter att bedöma i vilken utsträckning kognitiva hjälpmedel tas upp under hela utbildningen

*Fråga 3a. Hur många timmar under **hela** utbildningen/programmet berör kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar i? (Bas 24 lärare)*

- Respondenterna saknar överblick över hela utbildningen vilket medför att de har svårt att ange exakta svar
- En tredjedel av samtliga lärare uppger att de tar upp kognitiva hjälpmedel i 5 -10 lektionstimmar
- Cirka 15% berör kognitiva hjälpmedel i mer än 20 timmar. Denna högre tidsangivelse kan delvis bero på att respondenterna räknar in praktikperioder

Kommentarer till varför man har svårt att bedöma i vilken utsträckning kognitiva hjälpmedel tas upp under hela utbildningen

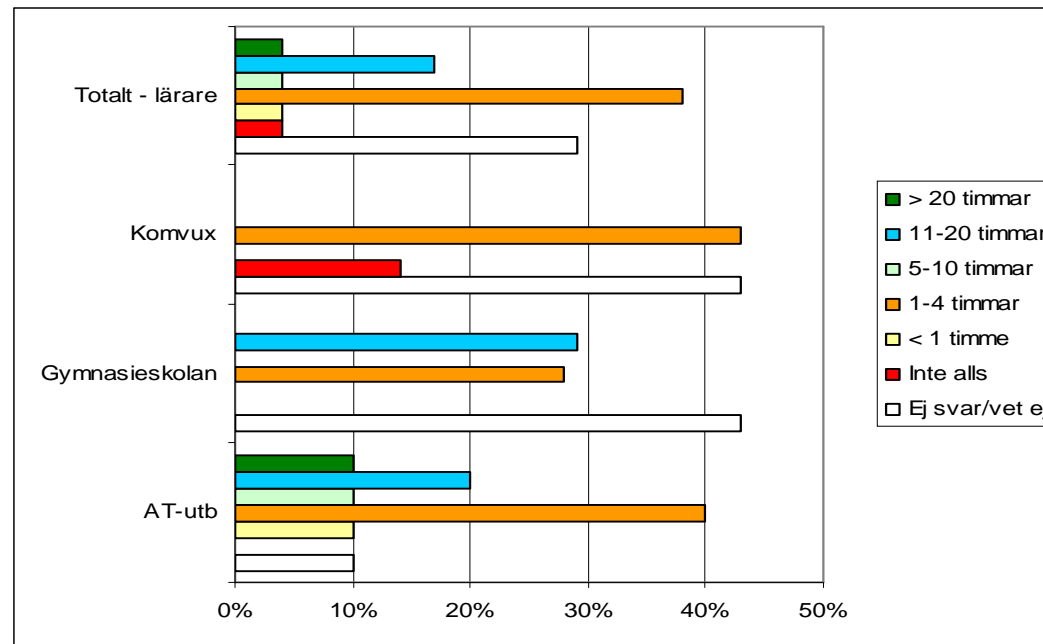
- Cirka 30% av lärarna svara "vet ej"
 - På **omvårdnadsprogrammet** uppger 43% "vet ej". En förklaring till att respondenterna inte kan svara är att det beror på vilken typ av praktikplats eleverna får

- Lärarna på **arbetsterapeutprogrammet** förklarar svårigheterna med bedömningen med följande:
 - Den enskilde läraren berör kognitiva hjälpmedel i flera olika sammanhang
 - Beror på studenternas engagemang
 - Inlämningsuppgifter
 - Uppsatser
 - Föreläsningar som berör kognitiva hjälpmedel är ej obligatoriska

Stora skillnader mellan utbildningarna avseende kognitiva hjälpmedels utrymme i undervisningen

Fråga 3b. Hur många timmar berör **du** kognitiva hjälpmedel under **hela** utbildningen/programmet?
(Bas 24 lärare)

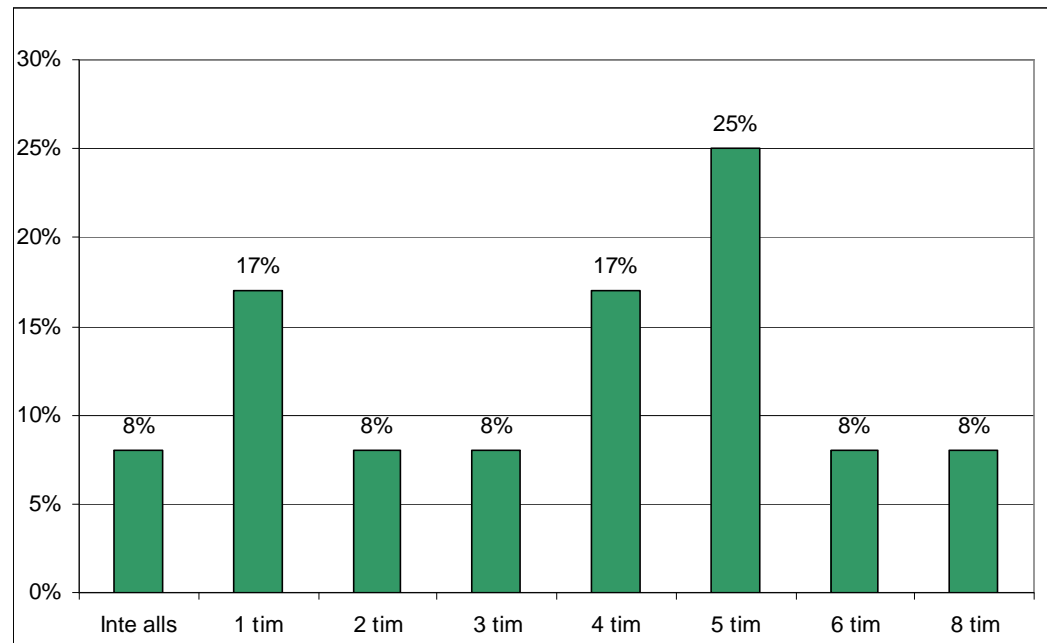
- Vanligast är att lärarna berör kognitiva hjälpmedel mellan 1-4 timmar under hela utbildningen. Knappt 40% uppger detta tidsintervall
- Lärare vid arbetsterapeututbildningen berör i högre utsträckning kognitiva hjälpmedel än övriga lärare
- Lärarna vid omvårdnadsprogrammet har svårt att skatta hur många timmar de berör kognitiva hjälpmedel. 43% av såväl lärare vid gymnasieskolan som vid komvux uppger "vet ej"

Externa medverkandes delaktighet

Fråga E1. Hur många timmar medverkar du på utbildningen? Det vill säga timmar som avser kognitiva hjälpmedel?
(Bas 12 externa medverkande)

- I medeltal berör externa medverkande kognitiva hjälpmedel i 3,7 timmar
 - Vid arbetsterapeututbildningarna i Jönköping och Linköping medverkar inga externa personer
 - Den externa medverkande vid komvux berör inte kognitiva hjälpmedel i sin undervisning

Exempel på hur extern medverkan kan se ut

*Fråga E1. Hur många timmar medverkar du på utbildningen? Det vill säga timmar som avser kognitiva hjälpmedel?
(Bas 12 externa medverkande)*

- Studenterna gör utbildningsbesök en halvdag hos arbetsterapeuten där hon ger exempel på hur olika diagnoser kan yttra sig samt visar konkret vissa hjälpmedel
- Undervisar om psykisk funktionsnedsättning kopplat till utvecklingsstörning då flera har psykiskt tilläggshandikapp. Kommer då in på kognitiva hjälpmedel
- En del fokuserar på kognitiva hjälpmedel under en föreläsning och återknyter till kognitiva hjälpmedel vid andra tillfällen de möter studenterna
- Demonstration av specifika kognitiva hjälpmedel
- Berättar om ett projekt om kognitiva hjälpmedel man medverkat i
- Arbetsterapeuten återkommer vid flera tillfällen under utbildningen till kognitiva hjälpmedel

"Mitt uppdrag de senaste två åren har varit att undervisa om kognitivt stöd. Om man har en kognitiv funktionsnedsättning, vad är det som ställer till det i verkligheten. Konkret vad som händer i ens vardagliga liv. "

Extern AT utb

"Jag tar upp allmänna 'komihågsaker' som vi 'vanliga' använder. T ex almanacka och klocka men visar studenterna at lösningen är att anpassa dem efter behov"

Extern AT utb

"Termin 2 är det mer övergripande men under termin 4 så fördjupar jag undervisningen och det blir mer praktiskt med patientfall"

Extern AT utb

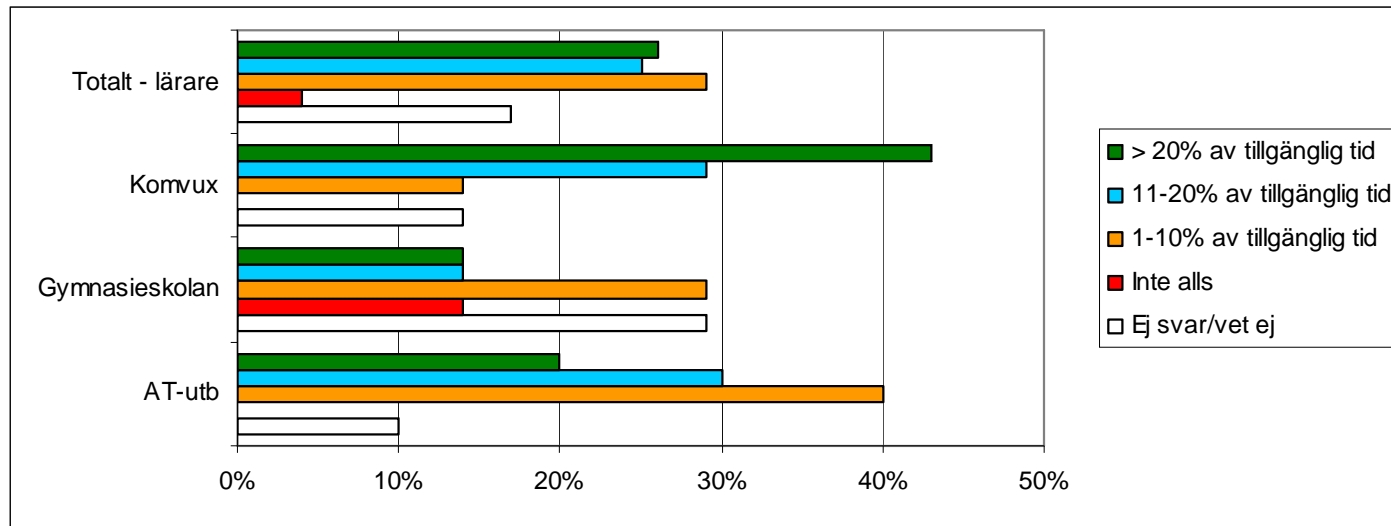
"Jag medverkar 10 timmar på programmet men tar inte upp något om kognitiva hjälpmedel. Tar upp olika sätt att se på psykisk ohälsa utifrån kultur, klass etc.

Extern, komvux

Kognitiva hjälpmedel ges betydligt mindre utrymme i undervisningen än andra hjälpmedel

Fråga 4. Hur stor andel av tiden som finns tillgänglig för att beröra hjälpmedel i allmänhet uppfattar du ägnas åt just kognitiva hjälpmedel?
(Bas 24 lärare)

- Oavsett utbildning ägnas väsentligt mindre tid åt kognitiva hjälpmedel än andra hjälpmedel. Vanligast är att kognitiva hjälpmedel tilldelas högst 20% av tillgänglig tid. Knappt 60% av lärarna uppger mellan 1-20% av tillgänglig tid.
- 3 lärare vid komvux uppger ”>20% av tillgänglig tid”. Dessa svar baseras på grova uppskattningar och de anger vad de tror är en liten del av undervisningen - ”Jag gissar att det är 25%. Vi pratar inte så mycket om hjälpmedel överlag”

Flera orsaker till fördelningen anges

Fråga 4. Hur kommer det sig? (Bas 24 lärare)

■ **Omvårdnadsprogrammet** - "styrda" av kursplaner och läromedel

- Utbildningen ska förbereda eleverna inför praktik och arbetsliv. Läraren utgår därför från att behovet av andra hjälpmedel i samhället är avsevärt större, därför läggs tonvikten på dessa
- Kursplanen/målen: undervisningen utgår från kursplanen /målen och där nämns inte kognitiva hjälpmedel varvid de inte lyfts fram
- Läromedlen anses inte beröra kognitiva hjälpmedel
 - Flera lärare verkar utgå från läromedlen i undervisningen
- Läraren saknar kunskap/kompetens

"Jag nämner för eleverna att kognitiva hjälpmedel finns men att de inte används så mycket i verkligheten. Ägnar därför inte så mycket tid åt dem i undervisningen eftersom vi försöker hålla oss till att undervisa eleverna om verkligheten"

Lärare, komvux

"Psykiatrilärarna har undervisat sen 70-talet. Det är fortfarande mycket Freud och psykodynamiskt. Det måste till nya lärare som har ny utbildning, de har svårt att ändra sig. Hela ämnet psykiatri brister om man menar evidensbaserad kunskap"

Lärare, gymnasium

Flera orsaker till fördelningen anges

Fråga 4. Hur kommer det sig? (Bas 24 lärare)

■ **Arbetsterapeututbildningen** - behovet av andra hjälpmedel uppfattas som större

- Långvarig tradition att i omvärlden utgå från att behovet av fysiska hjälpmedel är så mycket större
- Kognitiva hjälpmedel är ett relativt nytt område - "har inte slagit igenom ännu"
- Mer svåridentifierade behov – problemen syns inte
- Lärare saknar själva kunskap

"Jag undervisar inte om kognitiva hjälpmedel själv och här i Jönköping saknar arbetsterapeuter förskrivningsrätt så då kan inte de heller förmedla kunskapen till studenterna" (lärosätet anlitar ej externa föreläsare)

Lärare, AT utb

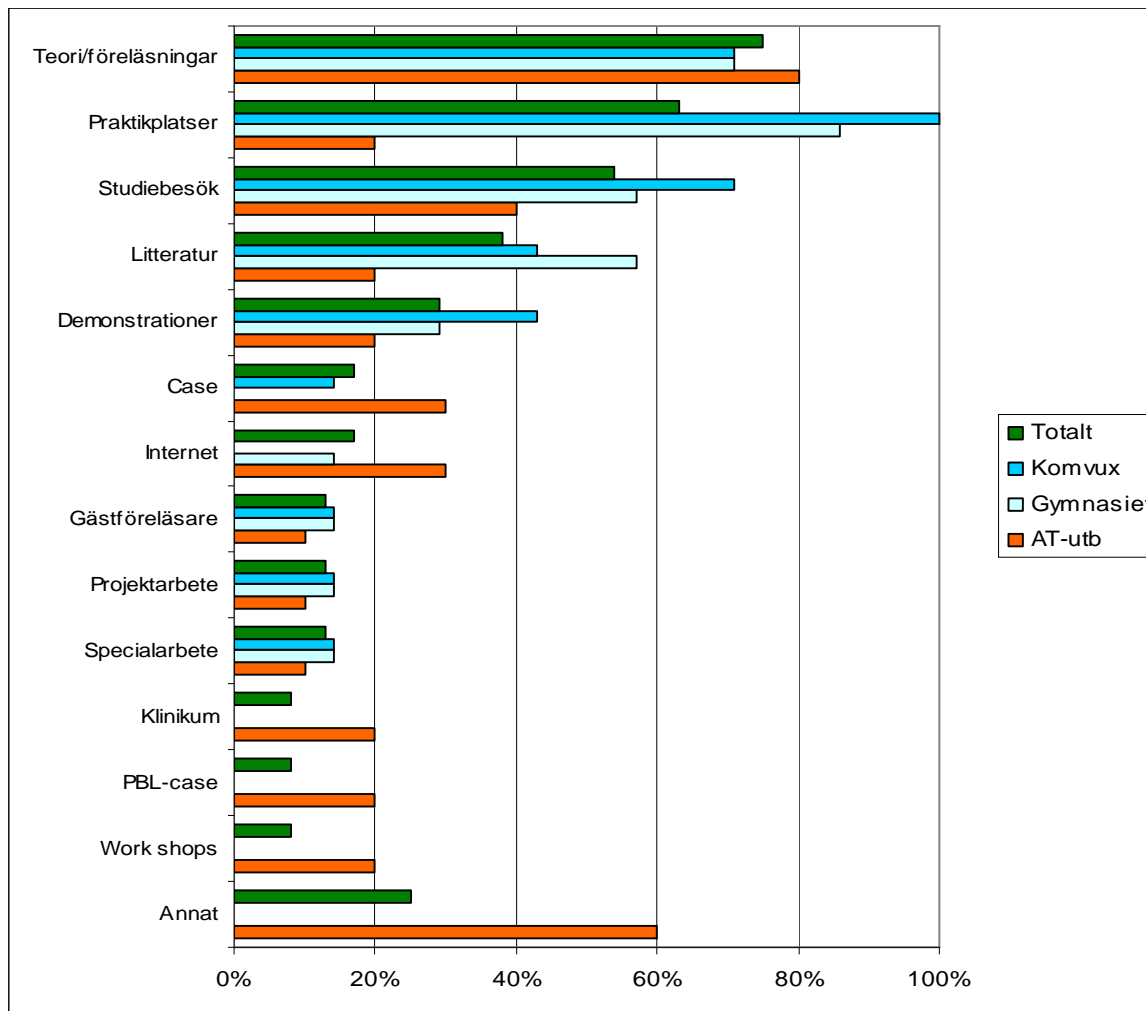
"Tror det beror på förlegad tradition. Tar de upp rullstolsutprovning under en hel vecka"

Lärare, AT utb

Föreläsningar, praktikplatser och studiebesök – dominerande kunskapskällor

*Fråga 5. Hur får eleverna kunskap om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar?
(Bas 24 lärare)*

Spontana svar som kodats i följande grupperingar

Kommentarer till några kunskapskällor

*Fråga 5. Hur får eleverna kunskap om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar?
(Bas 24 lärare)*

■ Teori/föreläsningar

- På **arbetsterapeututbildningen** är ej alltid lärarnas föreläsningar obligatoriska. Det medför att de ej kan garantera att eleverna tillgodogör sig samtliga aspekter av kognitiva hjälpmedel
- På **gymnasieskolan** tycks kognitiva hjälpmedel snarare tas upp i samband med att man talar om utvecklingsstörning

■ Gästföreläsare

- Gymnasieskolan i Umeå bjuder in brukare med psykisk funktionsnedsättning som föreläsare för ökad förståelse för problematiken ur ett brukarperspektiv

■ Demonstrationer

- Dessa sker i regel i samband med praktikperioder eller vid studiebesök på mässor och hjälpmedelscentrum

■ Praktikplatser

- Under **verksamhetsförlagd utbildning** (VFU) som är "psykospraktik" kommer studenterna i kontakt med kognitiva hjälpmedel (Linköpings universitet)
- **Arbetsterapeututbildningen** påtalar att praktikplatser inte är en garanti för att få erfarenhet av kognitiva hjälpmedel då det slumpen som avgör vilka praktikplatser som erbjuds
- Svårt för **gymnasieelever** (ungdomar) att få praktikplatser inom psykiatri, anses bl a för oerfarna för att kunna matcha denna patientkategori. Däremot har **komvux** lättare att hitta praktikplatser till sina elever. Bl a för att eleverna har arbetat inom psykiatri tidigare)
- Lärare vid **gymnasieskolan** förlitar sig på att en del elever får kunskap om kognitiva hjälpmedel via praktikplatser trots att man vet att det är en låg andel elever som tilldelas den typen av praktikplats

Kommentarer till några kunskapskällor

*Fråga 5. Hur får eleverna kunskap om kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionsnedsättningar?
(Bas 24 lärare)*

■ Andra kunskapskällor som nämns:

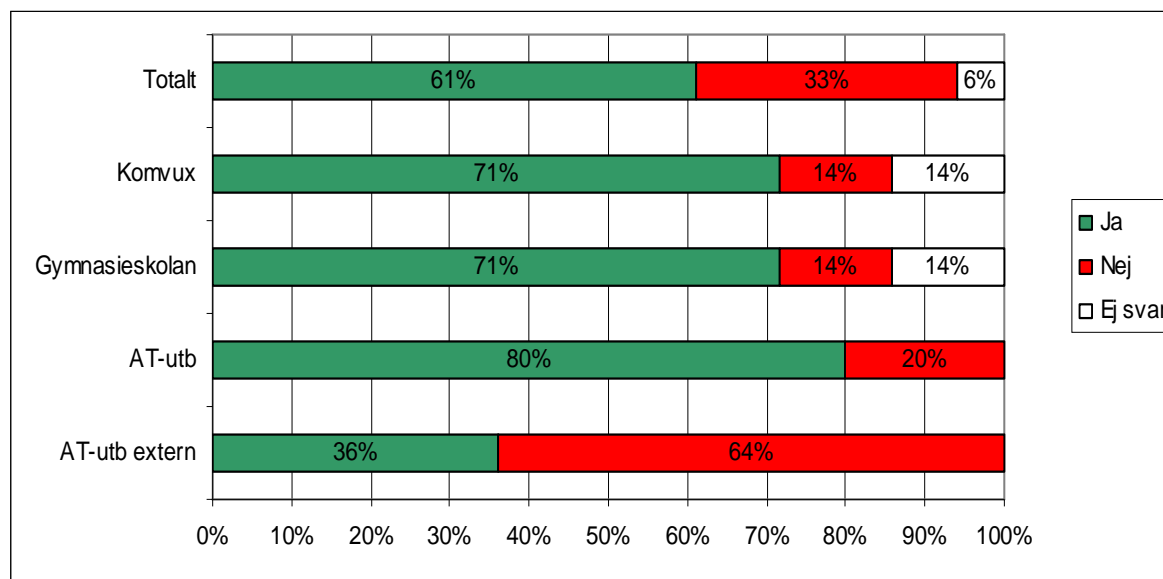
- **Uppsatser** om kognitiva hjälpmedel ökar tex vid Örebro universitet. Detta ses som ett uttryck för ett ökat intresse för kognitiva hjälpmedel bland studenterna
- **Filmer**, t ex ”Grepp om livet”, Gunnar Kylén (AT utb)
- **Seminarier** – obligatorisk närvaro (AT utb)
- **Mässbesök** (AT utb)
- **Handledning** från hjälpmedelscentralen som lånar ut kognitiva hjälpmedel
- **Bibliotek**

Majoriteten av lärarna använder kurslitteratur i någon form

Fråga 6. Använder du någon kurslitteratur?

(Bas 36 personer som berör kognitiva hjälpmedel)

- 61% av respondenterna använder kurslitteratur
- Mindre vanligt att externa medverkande vid arbetsterapeututbildningarna använder kurslitteratur
- En jämförelse mellan lärosätena visar att arbetsterapeututbildningen i Jönköping, Luleå och Lund inte använder kurslitteratur
- En jämförelse mellan omvårdnadsprogrammen visar att läromedel nyttjas i betydligt lägre utsträckning i Jönköping och Aneby (57% i regionen svarar "nej")

Lärarna vid arbetsterapeututbildningen – relaterar till flera olika läromedel

Fråga 6. Använder du någon kurslitteratur? – Om ja, i så fall vilken?

- I regel hänvisar man till avsnitt i reguljär kurslitteratur eller till avhandlingar
- Flera påtalar dock att det inte finns någon specifik litteratur avseende denna målgrupp eller kognitiva hjälpmedel samt att tillgänglig kurslitteratur inte ger någon fördjupning
- Lärare vid **arbetsterapeututbildningen** använder eller hänvisar till:
 - ”Occupational Therapy and Mental Health”
 - “Using environment to able occupation performance”
 - Att leva med psyksiska funktionshinder: livssituation och effektiva vård- och stödinsatser” (Studentlitteratur AB)
 - ” OTIPM- rehabprocess”
 - Vetenskapliga artiklar, t ex ”Time use” (Hans Jansson)
 - ”Psyksiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsnedsättningar” (Lennart Lundin)
 - ”Occupational Therapy for Physical Dysfunction”
 - “Alternativ kompletterande kommunikation”
 - “Exekutiva svårigheter hos barn: bedömning och praktiska svårigheter”

Externa medverkande vid arbetsterapeututbildningen relaterar till något färre läromedel

Fråga 6. Använder du någon kurslitteratur? – Om ja, i så fall vilken?

■ Externa medverkande vid **arbetsterapeututbildningen** använder eller hänvisar till:

- ”Hjälpmedel och annat stöd för personer med funktionsnedsättning” (Katarina Bruhn, Maria Grönberg-Eskel)
- ”Psykisk funktionsnedsättning” (Lundin, Olsson)
- ”Psykiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsnedsättningar” (Lennart Lundin)
- ”Occupation of therapy and mental health” (William Backman)
- Egna rapporter

”Jag skulle vilja att det fanns generellt bättre läromedel eller litteratur som mer tydligt kopplar ihop psykisk funktionsnedsättning med hjälpmedel. Det skulle göra det lättare för oss att undervisa”

Extern AT utb

Omvårdnadsprogrammet – läromedlen anses knappt beröra kognitiva hjälpmedel

Fråga 6. Använder du någon kurslitteratur? – Om ja, i så fall vilken?

■ Följande läromedel används vid **omvårdnadsprogrammet**:

- ”Rehabilitering och habilitering” (Bonnier Utbildning)
- ”Socialpsykologi” (Liber)
- ”Psykiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsnedsättningar” (Lennart Lundin) (Läraren plockar lite ur boken)
- ”Utvecklingsstörning och andra funktionshinder” (Bonnier Utbildning)
- ”Psykiatrins ABC” (Liber)
- ”Socialpsykiatri” (Liber)
- ”Psykiatri” (Liber)

”Det är väldigt lite om kognitiva hjälpmedel i böckerna. Det är säkert därför många anlitar andra som kan mer än vi lärare”

Lärare, gymnasieskolan

”I ’Rehabilitering och habilitering’ står det en del om kognitiva hjälpmedel. Men eleverna får mest läsa om det när de gör sitt fältarbete”

Lärare, gymnasieskolan

”Det känns snurrigt för mig, jag är somatisk sjuksköterska. Jag är inte nöjd med litteraturen, den är luddig men jag kan inte byta ut den p g a kostnadsskäl. Man får göra det bästa av det”

Lärare, gymnasieskolan

”Det som finns i våra böcker handlar mer om symptom, de är dåliga på att ta upp kognitiva hjälpmedel”

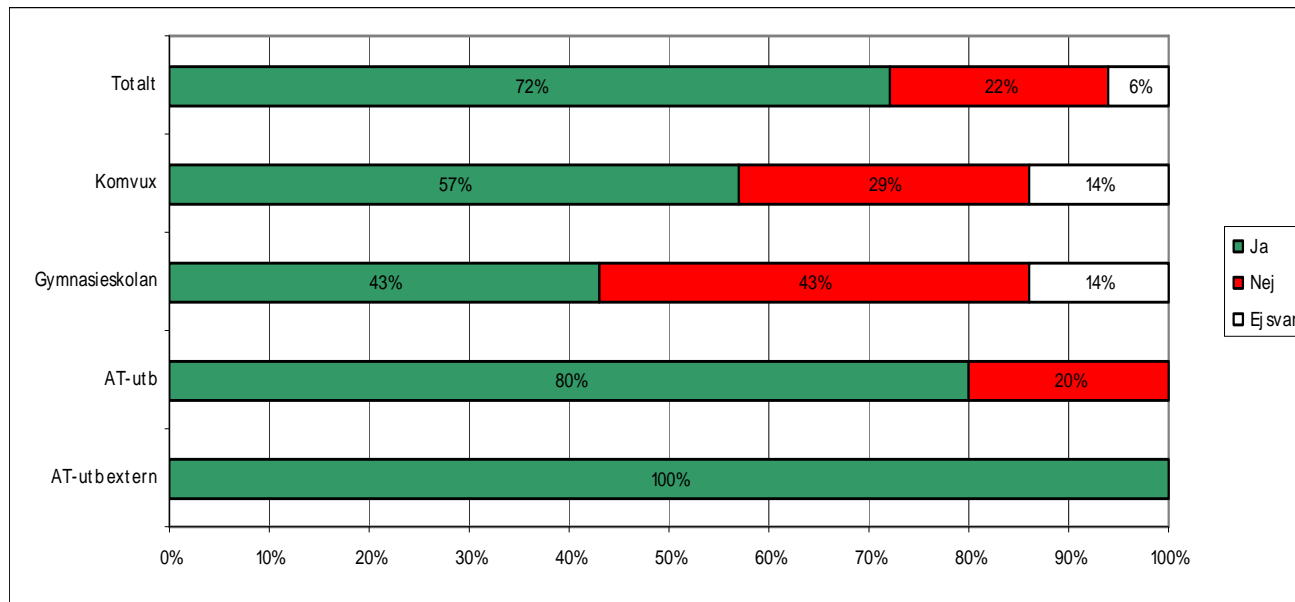
Lärare, komvux

Majoriteten använder eller hänvisar till webbsidor

*Fråga 7. Använder eller hänvisar du till några webbsidor som berör kognitiva hjälpmedel i undervisningen?
(Bas 36, samtliga som berör kognitiva hjälpmedel)*

- Arbetsterapeututbildningen använder mer frekvent/hänvisar oftare till Internet
 - Generellt använder/hänvisar externa medverkande oftare till webbsidor än lärare

Webbsidor man använder eller hänvisar till

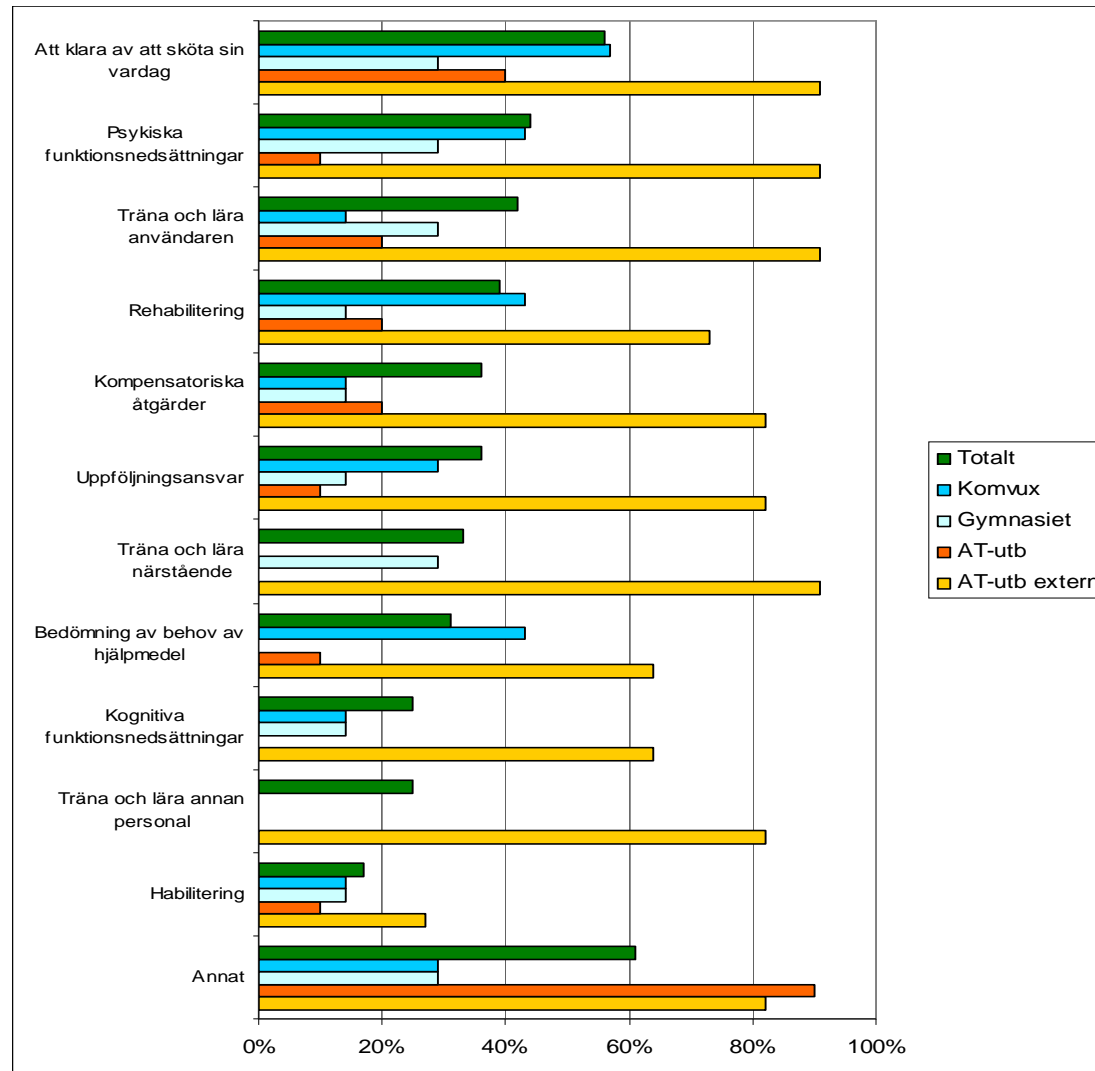
Webbsida	AT utbildning lärare	AT utbildning externa	Gymnasieskolan	Kommunal vuxenutbild
Hi.se (nämns mest frekvent)	X	X		X
Trollreda	X	X	X	X
Riksförb för social och mental hälsa	X	X		X
Landstingets hemsida	X	X		X
FKS hemsida		X		
Komikapp.se		X		
Kråkan.se		X		
Klaramera.se	X	X		
Su.se		X		
Spsm.se	X			
Socialstyrelsen.se	X		X	
Funkaportalen.se	X			
Kognitionsportalen.se	X			
Producenter/firmanamn	X			
Riksförbundens hemsidor	X		X	

Externa lärare berör i högre utsträckning många olika aspekter av kognitiva hjälpmedel i undervisningen

Fråga 8a. Vad/vilka aspekter tar du upp om kognitiva hjälpmedel? (Bas 36, samtliga som berör kognitiva hjälpmedel)

Spontana svar som kodats i följande grupperingar

Exempel på kompensatoriska åtgärder som nämns

■ **Arbetsterapeututbildningen**, lärare:

- Hur kan man hjälpa med enkla hjälpmedel
- Är det resursklokt för brukaren att träna in förmågan
- Att samla in så mycket som möjligt i ett hjälpmedel. Att inte skriva ut för många hjälpmedel. Det blir för svårt
- Stigmatiserande aspekter, t ex "unga personer vill inte ha en klumpig mobil"
- Tidsaspekten, att det tar väldigt lång tid för ett hjälpmedel att fungera i praktiken

■ **Omvårdnadsprogrammet**, komvux:

- Olika hjälpmedel och stöd

■ **Arbetsterapeututbildningen**, externa

- Vad som måste fungera för patienten för att vardagen och hjälpmedlet ska fungera
- Hur man kan hjälpa personer med detta handikapp
- Olika stödformer som finns samt vikten av att få med sig personal och närstående vilka är en förutsättning för att det ska fungera för patienten
- Hjälpmedel och strategier för att klara av vardag och arbete och att lära sig sitt hjälpmedel

■ **Omvårdnadsprogrammet**, gymnasieskolan:

- Informerar om att det finns hjälpmedel

Skillnader mellan utbildningarna avseende aspekter som tas upp i undervisningen

Fråga 8a. Vad/vilka aspekter tar du upp om kognitiva hjälpmedel? (Bas 36, samtliga som berör kognitiva hjälpmedel)

■ Vid arbetsterapeututbildningen:

- Kan det vara en relativt stor spridning beträffande vilka aspekter av kognitiva hjälpmedel som tas upp i undervisningen. Det varierar mellan olika mellan lärosäten och individuella lärare och externa föreläsare bl a beroende på vilken verksamhet de externa medverkande företräder
- 80-90% anger alternativet "annat". T ex:
 - Metodiken/hur tänka för att hjälpa rätt
 - Enkla hjälpmedel
 - Att få hjälpmedlen att fungera/att det ska vara hanterbart för brukaren
 - Att kunna vara delaktig/ kunna förstå och påverka
 - Aktivitetsperspektiv
 - Utgår från patienten
 - Problematikens konsekvenser i vardagen/hur dags vaknar man , har man frukost hemma
 - Hur kan arbetsterapeuter möta denna problematik, vad finns?
 - Vilka hjälpmedel som finns och hur de underlättar

■ Vid omvårdnadsprogrammen:

- Tycks man belysa kognitiva hjälpmedel på ett mer likartat sätt. Man talar snarare om vikten av struktur än undervisar om specifika hjälpmedel.
- Tar man i lägre utsträckning upp hjälpmedel som behöver förskrivas. Istället fokuserar man på hjälpmedel som finns naturligt i brukarens vardag, t ex almanackor, mobiltelefon, postitlappar.

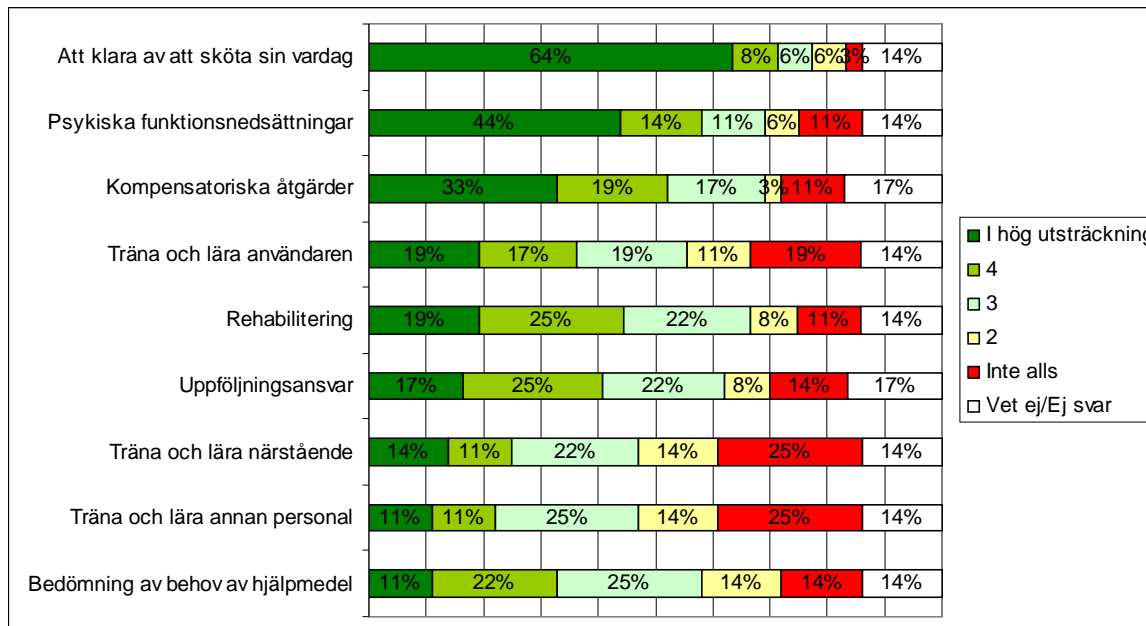

Fokus på ”att klara av sin vardag”

Fråga 8b. I vilken utsträckning tar du upp följande i undervisningen (Bas 36, **samtliga** som berör kognitiva hjälpmedel)

- De två undervisningsmomenten ”Att klara av och sköta sin vardag” och ”Psykiska funktionsnedsättningar” framträder som betydelsefulla både vid arbetsterapeututbildningen och vid omvårdnadsprogrammet
 - 72% lägger i sin undervisning stor vikt vid ”Att klara av och sköta sin vardag”.
 - 58% lägger i sin undervisning stor vikt vid ”Psykiska funktionsnedsättningar”

- Pedagogiska moment som att ”Träna och lära” får ofta betydligt mindre utrymme i respondenternas undervisning. Det gäller även ”Uppföljningsansvar” och ”Bedömning av behov av hjälpmedel”

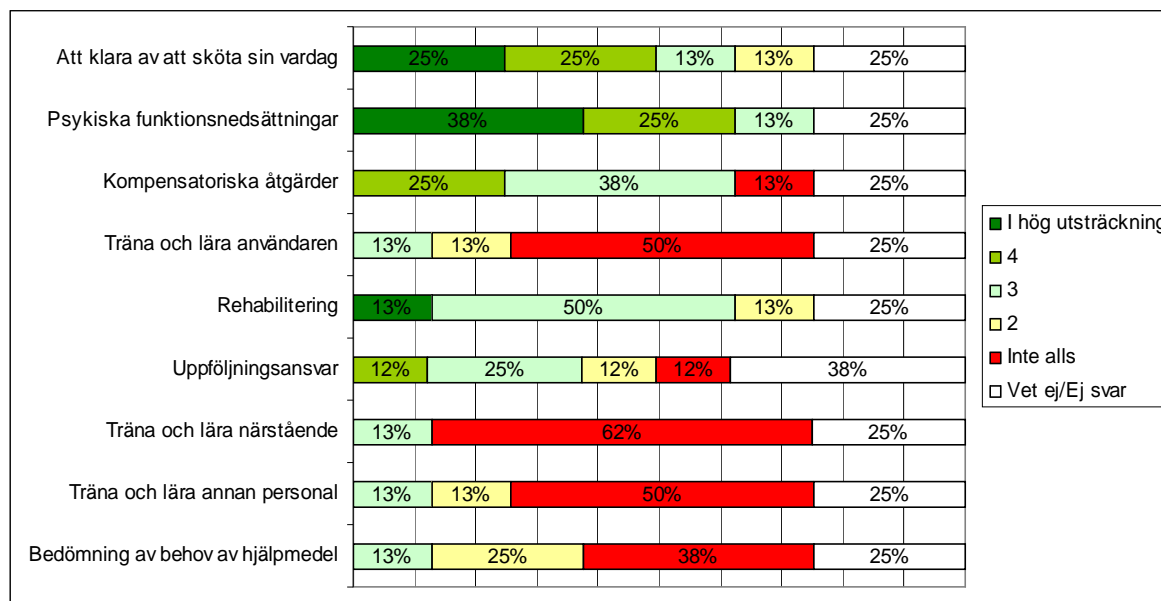

Kommunal vuxenutbildning

Fråga 8b. I vilken utsträckning tar du upp följande i undervisningen (Bas komvux)

- De två undervisningsmomenten "Att klara av och sköta sin vardag" och "Psykiska funktionsnedsättningar" dominerar undervisningen som avser kognitiva hjälpmedel
 - 63% lägger i sin undervisning stor vikt vid "Psykiska funktionsnedsättningar"
 - 50% lägger i sin undervisning stor vikt vid "Att klara av och sköta sin vardag"

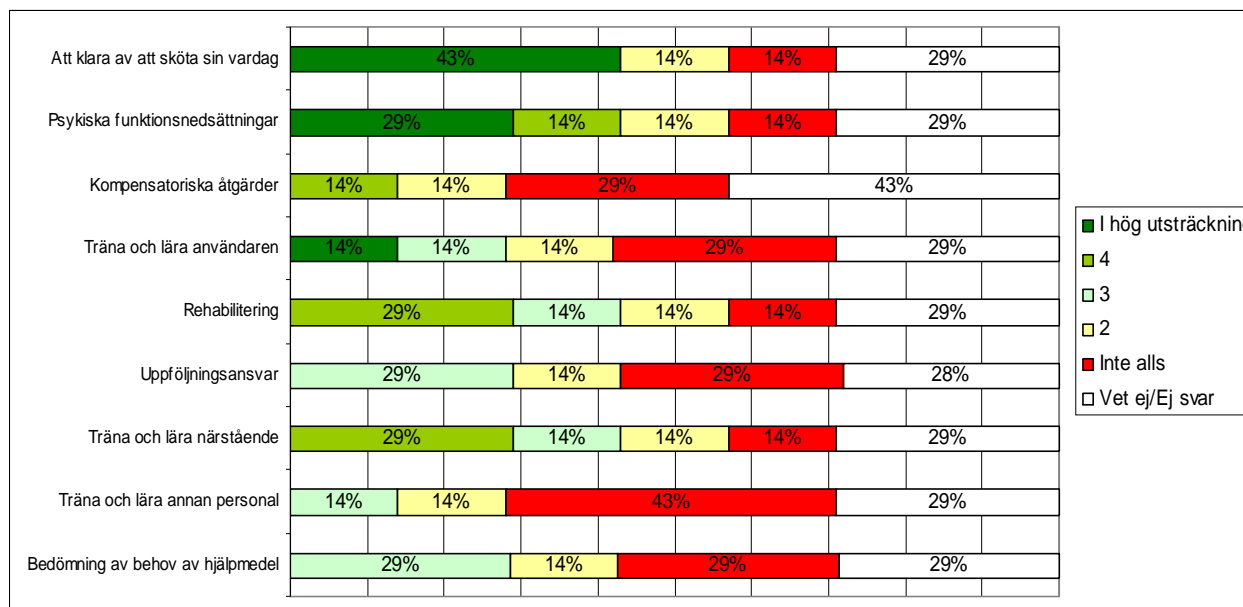
- Flera moment tas knappast alls upp vid komvux. Exempelvis berörs momenten "Träna och lära " inte alls av 50-62% av lärarna vid komvux

Gymnasieskolan

Fråga 8b. I vilken utsträckning tar du upp följande i undervisningen (Bas gymnasieskolan)

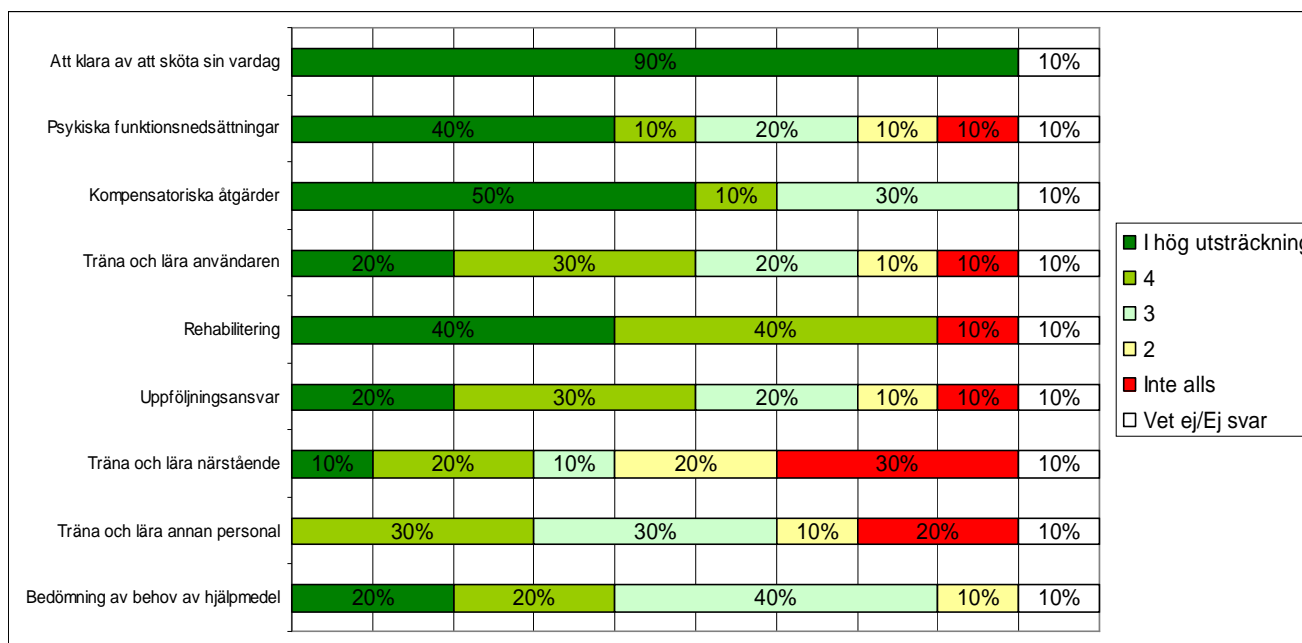
- De två undervisningsmomenten "Att klara av och sköta sin vardag" och "Psykiska funktionsnedsättningar" dominerar undervisningen som avser kognitiva hjälpmedel
 - 43% lägger i sin undervisning stor vikt vid "Att klara av och sköta sin vardag" samt "Psykiska funktionsnedsättningar"
- Relativt stora andelar av lärarna vid gymnasieskolan berör inte alls dessa moment eller kan inte besvara frågan. Exempelvis uppger 43% att de inte berör "Träna och lära annan personal"
 - Svårigheten att besvara frågan om "Kompensatoriska åtgärder" beror bl a på att man inte förstår vad frågan avser

Arbetsterapeututbildningen - lärare

Fråga 8b. I vilken utsträckning tar du upp följande i undervisningen (Bas AT-lärare)

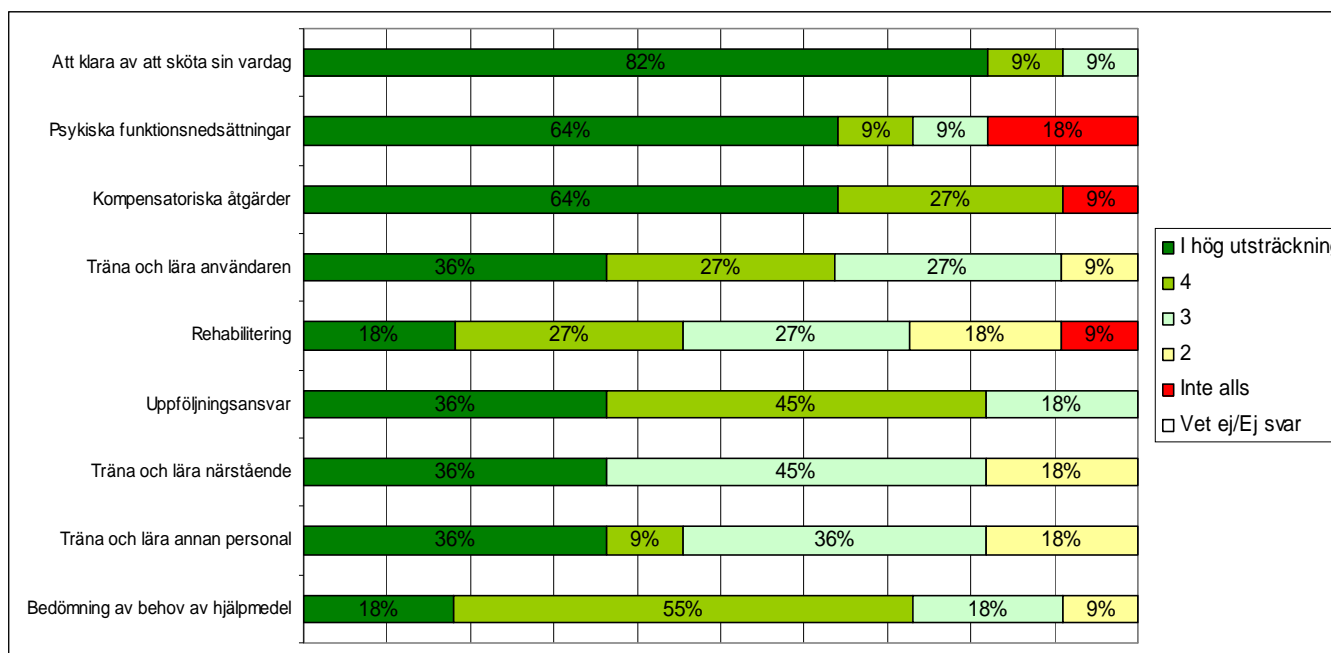
- 90% av lärarna tar upp "Att klara av och sköta sin vardag"
- "Rehabilitering" får betydligt större utrymme i dessa lärares undervisning än övrigas. 80% lägger stor vikt vid "Rehabilitering" i sin undervisning som avser kognitiva hjälpmedel
- En lärare som ännu inte fått kontinuitet i sin undervisning kan inte svara på frågan (10%)

Arbets terapeututbildningen – externa medverkande

Fråga 8b. I vilken utsträckning tar du upp följande i undervisningen (Bas AT utb externa medverkande)

- Externa medverkande berör nästan samtliga moment i stor utsträckning. Dock ägnar man sig i något mindre åt "Rehabilitering" samt "Träna och lära närstående" och "Träna och lära annan personal"

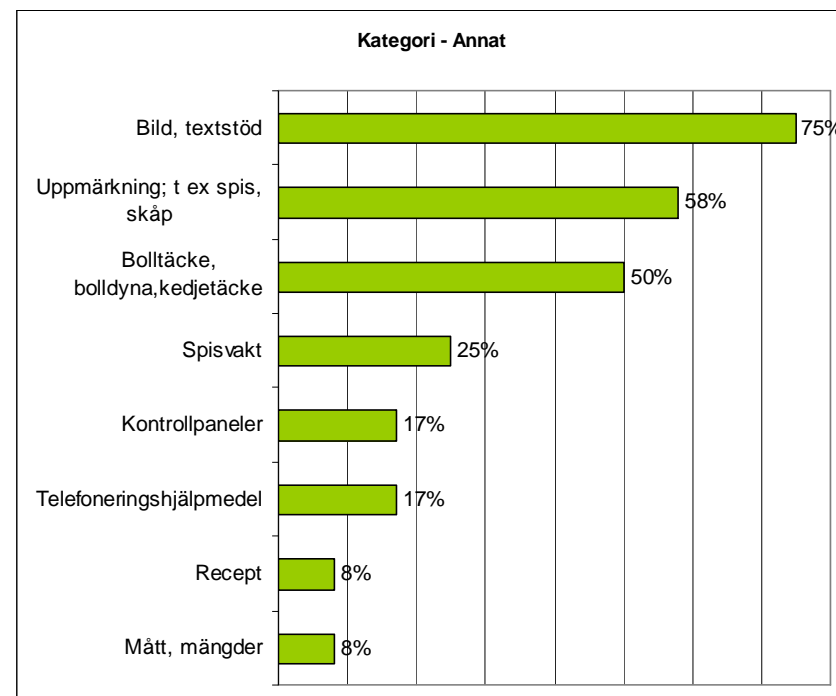
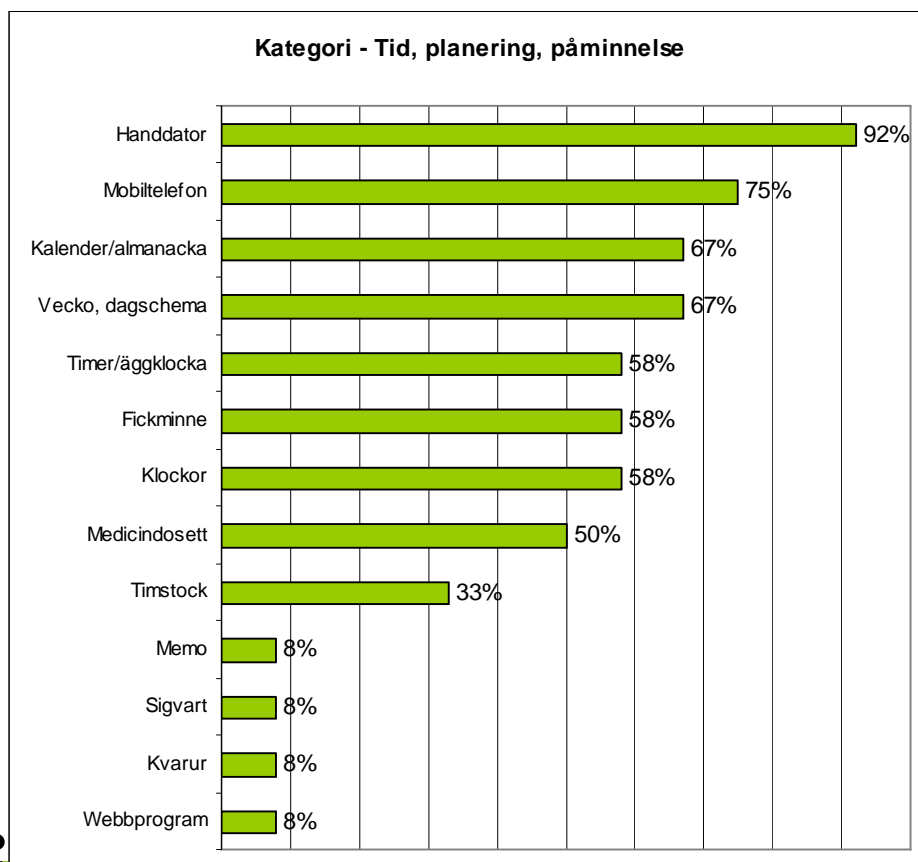

Handdatorer, bild- och textstöd och mobiltelefoner tas upp mest frekvent

Fråga E5. Vilka kognitiva hjälpmedel tar du upp i undervisningen? (Bas AT utb externa medverkande)

Spontana svar

- Flertalet externa medverkande berör såväl enkla som mer avancerade kognitiva hjälpmedel

Kommentarer till olika hjälpmedel

Fråga E5. Vilka kognitiva hjälpmedel tar du upp i undervisningen? (Bas AT utb externa medverkande)

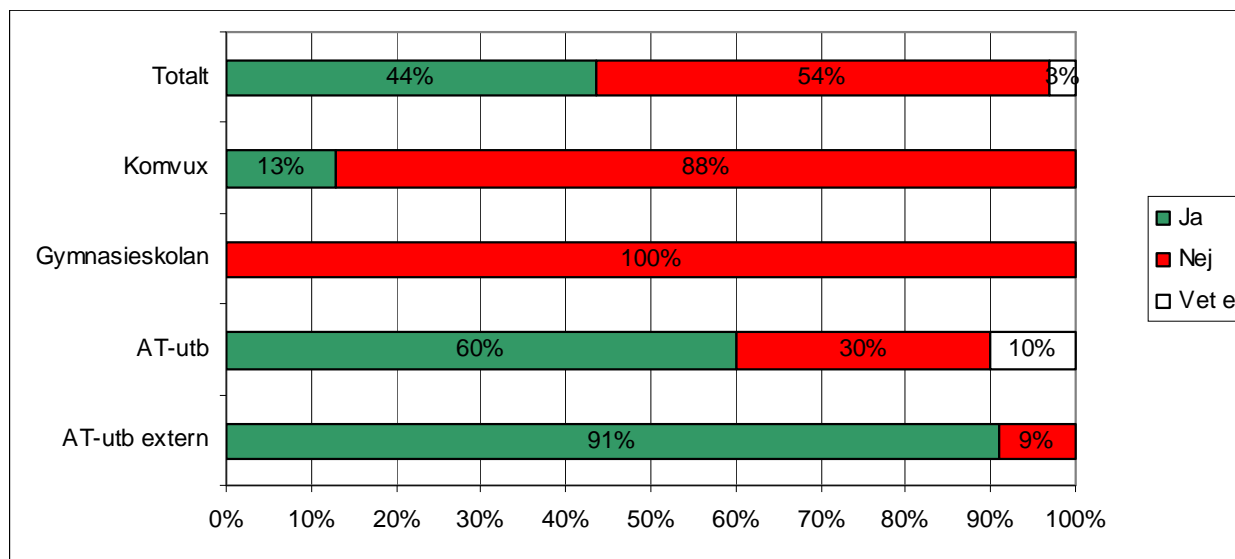
- Andra hjälpmedel som tas upp
 - Delar av Claes Olsson:s sortiment
 - Röstmeddelande – ringa och påminna sig själv
 - Talböcker

- Trots att man i hög utsträckning hänvisar studenter till Internet och själv håller sig uppdaterad via Internet (se fråga 7 och fråga 12) tar få upp webbprogram, t ex kalender och timer på nätet, i undervisningen. Det beror främst på:
 - Externa medverkande anser sig sakna tillräcklig erfarenhet
 - Anses som tidskrävande undervisningsmoment
 - Programmen anses bli omoderna fort . Man befarrar att programmen är förlegade när studenterna är klara med utbildningen

Knappt hälften kan erinra sig att de erbjudits någon form av fortbildning/information avseende kognitiva hjälpmedel

*Fråga 9. Har du erbjudits någon form av fortbildning/information avseende kognitiva hjälpmedel?
(Bas 39 personer, samtliga)*

- Mycket ovanligt att lärare vid omvårdnadsprogrammet erbjuds fortbildning
 - Ingen lärare vid gymnasieskolan har erbjudits fortbildning
- Externa medverkande får kontinuerligt erbjudanden via sina arbetsplaster

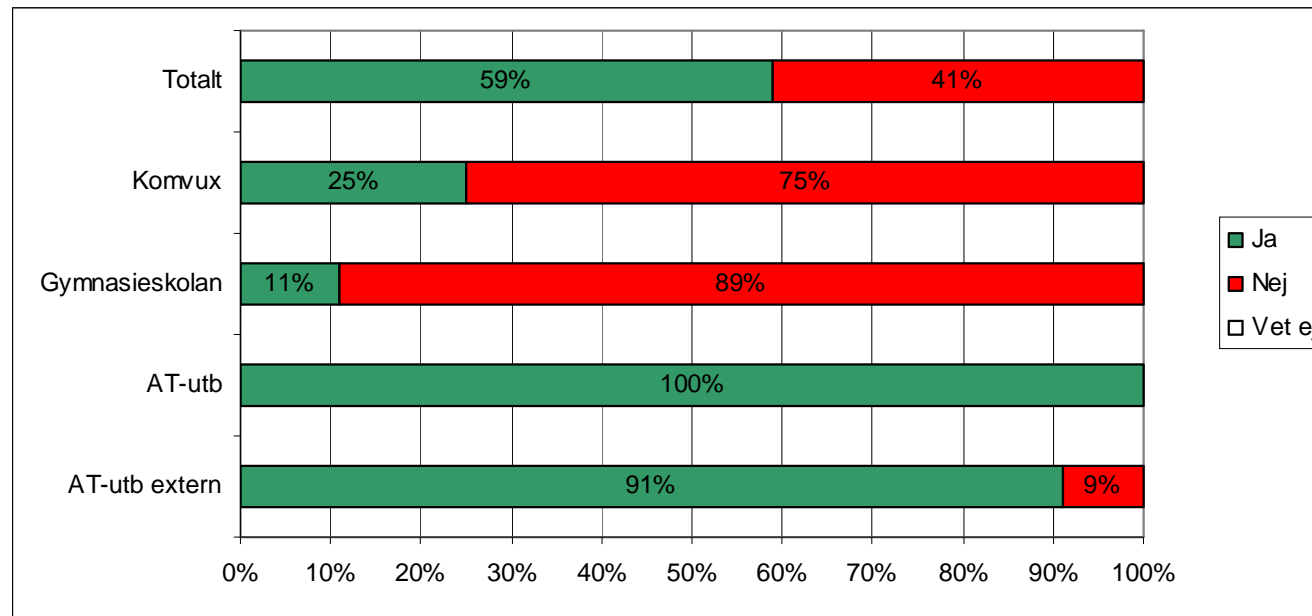
Fortbildning som erbjudits

Aktivitet	AT utbildning lärare	AT utbildning externa	Kommunal vuxenutbild
Hjälpmiddelscentralen	X	X	
Företag/leverantörer	X	X	
Hjälpmedelsinstitutet	X	X	
ID-dagarna	X	X	
Mässor	X	X	X
Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter		X	
At-forum	X		
FKS		X	
Kommunikationskarnevalen	X		
SÖK	X		
Internationella konferenser		X	

Verksamma vid arbetsterapeututbildningen har i betydligt högre utsträckning deltagit i fortbildning/information

*Fråga 10. Har du deltagit någon form av fortbildning/information avseende kognitiva hjälpmedel?
(Bas 39 personer, samtliga)*

- Stora skillnader mellan omvårdnadsprogrammet och arbetsterapeututbildningen
 - 100% av lärarna vid arbetsterapeututbildningen
 - 82% av de externa medverkande vid arbetsterapeututbildningen
 - 25% av lärarna vid komvux
 - 11% av lärarna vid gymnasieskolan

I regel värderas fortbildningarna mycket högt

Fråga 10. Har du deltagit i någon form av fortbildning/information avseende kognitiva hjälpmedel?
Hur värderade du den/dessa?

- Önskemål beträffande framtida fortbildningar:
 - Fortbildning exklusivt för arbetsterapeuter
 - Fortbildning på fler orter för att reducera omkostnaderna för deltagarna
 - Att ID-dagarna tydligare belyser personer med kognitiva funktionsnedsättnings situation

Lärare Arbetsterapeututbildningen	Externa medverkande Arbetsterapeututbildningen	Komvux
<p><i>"Arbetsterapiforum hade ett om kognitiva hjälpmedel. Det var bra, de visade exempel och utgick från brukaren"</i></p> <p><i>"En del är så allmänna, så generella för oss utbildade men de är kanske bra för socionomer. De arbets-terapeutspecifika är mer intressanta"</i></p> <p><i>"Hjälpmedelsmässan hade en mycket bra utställning. Man fick titta och känna"</i></p>	<p><i>"Utbildningarna av tillverkarna kan bli för säljande men annars är de bra"</i></p> <p><i>"Tycker inte om att det är så mycket i Stockholm. Det blir kostsamt"</i></p> <p><i>"ID-dagarna är inte riktigt bra. De är inriktade på förståndshandikappade och det går inte att sätta likhetstecken mellan dem och personer med kognitiva och psykiatriska sjukdomar"</i></p>	<p><i>"Hjälpmedelscentralens 'Öppen dag' är mycket bra. Man får pröva på, det är bra instruktioner om hur de används, för vem och vilka resultat som kan uppnås"</i></p>

Tydliga önskemål avseende fortbildning framträder

*Fråga 11. Vilka utbildnings-/informationsinsatser skulle du vilja erbjudas inom området kognitiva hjälpmedel?
(Bas 39 personer, samtliga)*

- **Grundläggande orientering** (främst omvårdnadsprogrammet)
 - Vilka kognitiva hjälpmedel som finns samt hur de används och fungerar
 - Vilken praktisk nytta brukare kan ha av dem
 - Vilka hjälpmedel som fungerar för vilka och i vilka situationer
- **Uppdatering avseende forskning** (främst AT-lärare)
 - Databas där man samlar all internationell forskning
- **Uppdatering avseende produktnyheter** (främst AT-lärare)
- **”Titta och känna”** (främst AT-lärare)
 - *”Teori har jag redan”*
- **Nätverk för erfarenhetsutbyte** (främst AT-lärare)

”Jag vet att det händer mycket och jag behöver uppdateras för att kunna föra över det till studenterna. Man tappar kontakt, får distans, när man inte jobbar kliniskt”

Lärare, AT utb

”Vill känna mig säker och trygg, vill begripa”

Lärare, AT utb

”Vi ser mer till problem, men lösningar måste också tas upp. Förstår att det har hänt mycket, tekniken har utvecklats. Jag vill få information och kunskap om hur jag kan undervisa om detta för mina elever”

Lärare, komvux

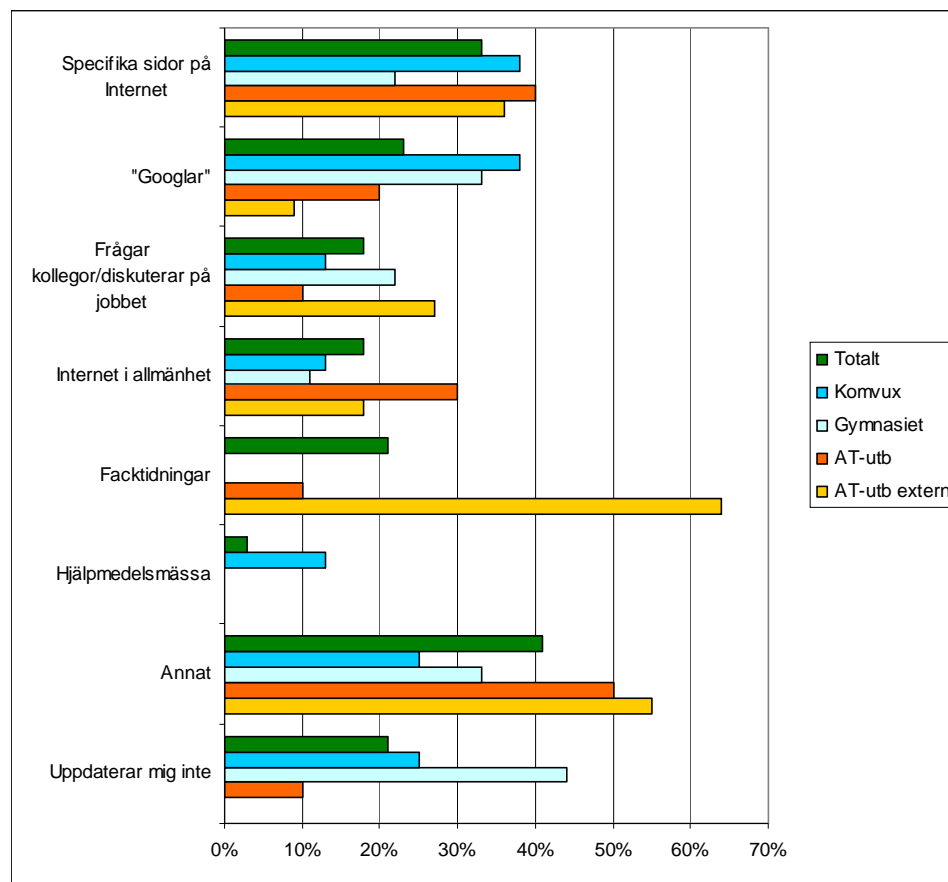
”Min grundutbildning är gammal, man måste uppdatera sig. Det händer mycket inom psykiatri”

Lärare, gymnasieskolan

Internet – vanligaste kanalen för uppdatering i samtliga kategorier

Fråga 12. Hur håller du dig uppdaterad när det gäller kognitiva hjälpmedel? (Bas 39 personer, samtliga)

- Olika sökbeteenden på Internet. 33% söker på specifika sidor, 23% "googlar" och 18% uppger Internet i allmänhet

Övriga kanaler för uppdatering

Fråga 12. Hur håller du dig uppdaterad när det gäller kognitiva hjälpmedel? (Bas 39 personer)

■ Externa medverkande, arbetsterapeututbildningen:

- Facktidningar, en mycket framträdande kanal
- Uppdaterar sig via kollegor/diskussioner på arbetsplatsen
- Nätverk
- Hjälpmedelscentralen
- Hjälpmedelstillverkare - "firmor"
- Konferenser

■ Lärare, arbetsterapeututbildningen:

- Vetenskapliga artiklar/avhandlingar
- Internationella databaser
- Hjälpmedelsinstitutets rapporter

"Läser broschyren från socialstyrelsen. Men upplever gruppen psykisk funktionshindrad som bortglömd. Det är sällan information om denna grupp"

Lärare, komvux

■ Lärare, omvårdnadsprogrammet:

- Studielitteratur
- Läkartidningar

"Prenumererar från Uppsala universitet men det har inte stått något om kognitiva hjälpmedel"

Lärare, komvux

■ 21% uppdaterar sig inte

- Vanligast bland gymnasielärarna
- Saknar bl a kunskap om var man ska söka information

"Det finns inte så mycket men det kanske är jag som inte hittar, jag vet inte var jag ska söka"

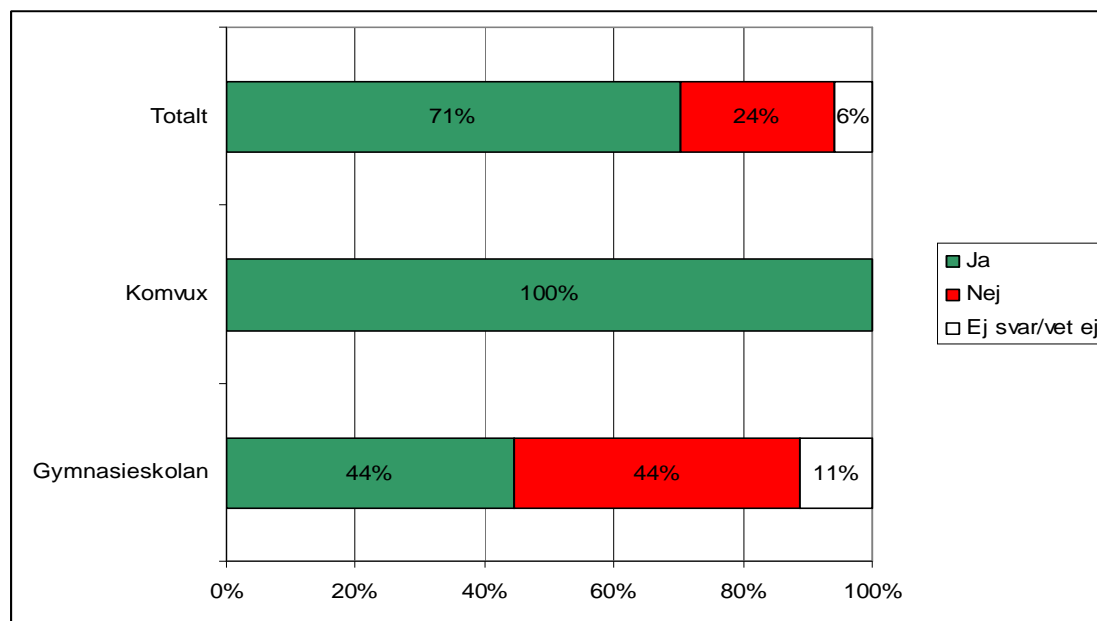
Lärare, komvux

Många lärare vid omvårdnadsprogrammet har erfarenhet av hjälpmedel för personer med psykisk funktionsnedsättning

*Fråga 13 a. Har du egen erfarenhet av hjälpmedel för personer med psykisk funktionsnedsättning?
(Bas 17 personer vid omvårdnadsprogrammet)*

- 100 % av lärarna vid kommunal vuxenutbildning uppger att de har egen erfarenhet
 - 44% av lärarna vid gymnasieskolan

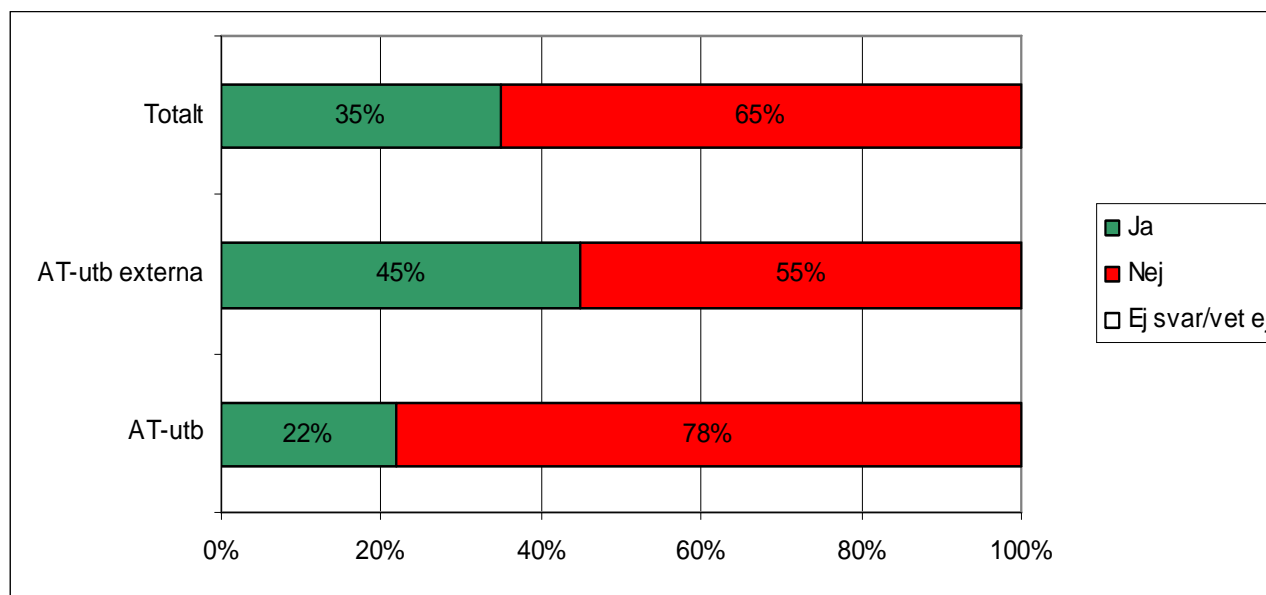
Förskrivningsprocessen är välkänd bland lärare och externa medverkande vid arbetsterapeututbildningen

Fråga 13 b. Känner du till förskrivningsprocessen? (Bas 22 personer vid arbetsterapeututbildningen)

Fråga 13 c. Om ja, tar du upp den i undervisningen (Bas 20 personer vid arbetsterapeututbildningen)
Om ja, använder du material?

- 91% av dem som är verksamma vid arbetsterapeututbildningen känner till förskrivningsprocessen
- Cirka en tredjedel (7 personer) tar upp förskrivningsprocessen i sin undervisning och drygt hälften av dessa använder något material när de tar upp förskrivningsprocessen

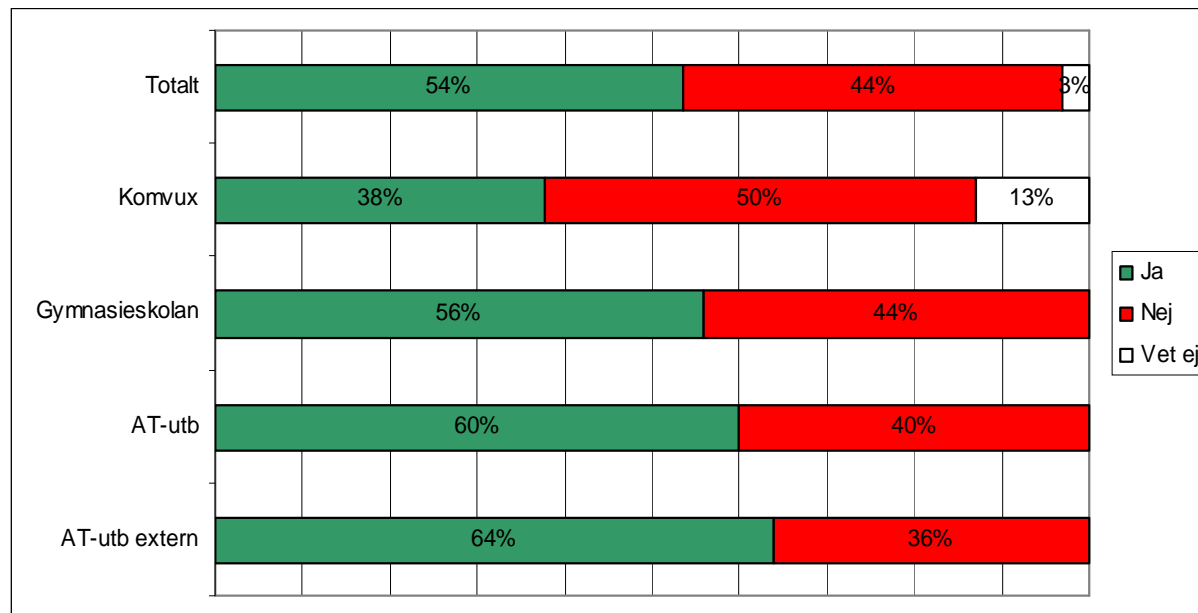
Fråga 13 c. Om ja, tar du upp den i undervisningen?

Drygt hälften informerar om kontaktvägarna för att få kognitiva hjälpmedel

Fråga 14. Informerar du om vilka vägar som finns för att få kognitiva hjälpmedel? T ex vart man vänder sig som psykiskt funktionshindrad eller närstående? (Bas 39 personer, samtliga)

- 54% informerar om kontaktvägarna för att få kognitiva hjälpmedel
 - Lärarna vid komvux informerar i lägre utsträckning än andra respondenter (38%)
- Vid en jämförelse mellan olika arbetsterapeututbildningar visar resultaten att
 - ingen i Jönköping informerar om kontaktvägarna
 - 1/3 respondenter i Göteborg informerar om kontaktvägarna

Anses svårt att ge konkret information om vilka vägar som finns för att få kognitiva hjälpmedel

Fråga 14. Informerar du om vilka vägar som finns för att få kognitiva hjälpmedel? T ex vart man vänder sig som psykiskt funktionshindrad eller närstående? **Om ja hur?** (Bas 39 personer, samtliga)

- Lyfter fram hur svårt det är att få kognitiva hjälpmedel förskrivna och manar studenterna att "stå på sig"
- Lärare berättar om arbetsterapeutens roll i sammanhanget
- Externa medverkande påtalar svårigheter med att informera om generella vägar för att få kognitiva hjälpmedel eftersom tillvägagångssättet samt möjligheterna att förskriva skiljer sig åt mellan kommuner och län
 - Saknas nationella direktiv
 - En arbetsterapeut informerar om "lathundar" för vart man vänder sig vid olika diagnoser

"Det ser så olika ut i landet. Studenten måste själv kolla upp detta när de börjar arbeta... ska man vända sig till landsting eller kommun? Här är landstinget ansvariga för tekniska hjälpmedel medan kommunen förskriver annat. Men så ser det inte ut i Värmland eller Stockholm tror jag. Det enda jag informerar om är att man kan vända sig till Socialförvaltningen. De har listor som uppdateras och ändras"

Extern AT utb

"Det här är fortfarande obruten mark. Det ser så olika ut på olika ställen. Bara mellan Uddevalla och Trollhättan är det jättestor skillnad mellan hur arbetsterapeuter ska göra"

Extern AT utb

44% informerar inte om kontaktvägarna

Fråga 14. Informerar du om vilka vägar som finns för att få kognitiva hjälpmedel? **Om nej – hur kommer det sig?**
(Bas 17 personer)

■ Orsaker till att man inte informerar om kontaktvägarna:

– Omvårdnadsprogrammet

- Utgår från läromedlen i undervisningen och där nämns inte kontaktvägarna
- Utgår från att situationen är olika över landet och därför har man svårt att ge generella beskrivningar. Istället berättar lärarna om andra yrkesroller i sammanhanget som arbetsterapeuter, personliga ombud och biståndshandläggare

”Det ser så olika ut runt om i landet och hur ska en bok kunna anpassas till hela landet”

Lärare, gymnasieskolan

– Arbetsterapeututbildningen

- Anser eller förmodar att det är någon annan lärares uppgift

Visus avslutande kommentar

Sammanfattningsvis visar resultaten att:

- 89% av lärarna vid arbetsterapeututbildningen och omvårdnadsprogrammet tar upp kognitiva hjälpmedel i undervisningen. Samtliga lärare vid arbetsterapeututbildningen berör kognitiva hjälpmedel.
- Kognitiva hjälpmedel får betydligt mindre utrymme än andra hjälpmedel vid samtliga skolor och lärosäten.
- Flera lärare vid omvårdnadsprogrammet, 43% vid komvux samt 43% vid gymnasiet, saknar kännedom om i vilken utsträckning kognitiva hjälpmedel berörs vid utbildningen.
- Det är en stor spridning avseende hur många timmar som respondenterna ägnar åt kognitiva hjälpmedel vid de olika skolorna och universiteten.
- Det är vanligast att elever och studenter får kunskap om kognitiva hjälpmedel via föreläsningar, praktikplatser och studiebesök.
- Beträffande innehållet i undervisningen visar resultaten att moment som "Att klara av och sköta sin vardag" och "Psykiska funktionsnedsättningar" är framträdande vid både arbetsterapeututbildningen och omvårdnadsprogrammet. Däremot får pedagogiska moment som att "Träna och lära närstående" och "Träna och lära annan personal" ofta betydligt mindre utrymme i undervisningen.

Visus avslutande kommentar

- 61% av respondenterna uppger att de använder kurslitteratur. Flera påtalar dock att det inte finns någon specifik litteratur avseende målgruppen ”personer med psykisk funktionsnedsättning” eller kognitiva hjälpmedel. I regel hänvisar man till avsnitt i reguljär kurslitteratur eller till avhandlingar.
- 72% av respondenterna använder eller hänvisar till webbsidor som berör kognitiva hjälpmedel i undervisningen. Respondenter verksamma vid arbetsterapeututbildningen använder mer frekvent/hänvisar oftare till Internet än dem vid omvårdnadsprogrammet.
- Det råder stora skillnader avseende huruvida lärare och externa medverkande vid lika utbildningar blivit erbjudna fortbildning/information om kognitiva hjälpmedel. Det är mycket sällsynt att lärare vid omvårdnadsprogrammet erbjudits fortbildning, 13% komvux och 0% gymnasieskolan, medan 60% av lärarna vid arbetsterapeututbildningen erbjudits fortbildning.
- Det finns ett uttalat intresse för fortbildning bland samtliga kategorier av respondenter. Lärarna vid omvårdnadsprogrammet uttrycker behov av en grundläggande orientering medan lärarna vid arbetsterapeututbildningen önskar uppdatera sig avseende forskning och produktnyheter. De efterfrågar även praktiska genomgångar av kognitiva hjälpmedel.

Visus avslutande kommentar

Visus kommentarer:

- Begreppet ”kognitiva hjälpmedel” är inte känt för alla omvårdnadslärare oavsett om dessa personer är förtrogna med kognitiva hjälpmedel i sig.
 - Det finns även lärare vid omvårdnadsprogrammet som överhuvudtaget inte känner till kognitiva hjälpmedel
- Verksamma vid arbetsterapeututbildningen har kunskap om kognitiva hjälpmedel. Dock framstår de externa medverkande som mer initierade än lärarna. Vi vill även poängtera att lärarnas kunskapsnivå tycks variera.
- Mot bakgrund av att lärarna vid omvårdnadsprogrammet ofta utformar sin undervisning utifrån läromedlen vill Visus påtala vikten av att verka för att kognitiva hjälpmedel ”skrivs in i aktuella läromedel.

Visus Market Research AB

Ewa Hedberg

Beatrice Lundblad

